

המרכז לקידום מעמד האשה
ע"ש רות ועמנואל רקמן

THE RUTH AND EMANUEL
RACKMAN CENTER
FOR THE ADVANCEMENT
OF THE STATUS OF WOMEN

סיכום פעילות שנת הלימודים תשס"ט

הקליניקה לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה

אחראית אקדמית:

פרופ' רות הלפרין-
קדרי

אחראי מקצועי:

עו"ד יוסי מנדלסון

מנהלת מרכז רקמן:

עו"ד עטרה קניגסברג

מנהלות הקליניקה:

עו"ד קרן ארקין- חן

עו"ד עדי רז

עו"ד נעמה ספראי-

כהן

רכזת הקליניקה:

בת שבע אביטן

הפקולטה למשפטים

הקליניקה לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה פועלת כחלק מהמרכז לקידום מעמד האשה ע"ש רות ועמנואל רקמן בפקולטה למשפטים שבאוניברסיטת בר אילן, ועוסקת בשלושה מישורים עיקריים:

הקליניקה מגנה על זכויות נשים וילדים בענייני משפחה (ידועות בציבור, סכסוכי גירושין לרבות משמורת, מזונות, חלוקת רכוש או סכסוכים אחרים בענייני משפחה להוציא תיקי אלימות במשפחה), במטרה לאפשר להם קיום בכבוד ולמען קידום שוויון זכויות בין המינים. דגש מיוחד ניתן לזכויותיהן של נשים עגונות ומסורבות גט, בין היתר, למנוע ולשרש את סחיטתן וניצולן, שלהן ושל ילדיהן, במהלך הליכי הגירושין.

הסיוע המשפטי כולל מסלול של ייצוג משפטי מלא ללא תשלום בערכאות השיפוט הרלבנטיות (בית המשפט לענייני משפחה; בית הדין הרבני; בית המשפט המחוזי; בית המשפט העליון) ומסלול של ייעוץ ראשוני (קו חם);

הקליניקה משלבת סטודנטים/ות, אשר עוברים הכשרה תיאורטית ומעשית בליווי התיקים המשפטיים. סטודנטים/ות אלה הינם דור העתיד של עורכיות/ות דין המחויבים/ות לקידום מעמד האשה וקידום השוויון בין המינים. הסטודנטים/ות מלווים/ות את עורכות הדין בכל שלבי התיק, החל מהפגישה הראשונית עם הלקוחה, דרך משא ומתן והגשת תביעות, ועד להופעה בבתי המשפט או בבתי הדין. בנוסף לחלק המעשי, הסטודנטים/ות משתתפים/ות בקורס אקדמי במהלך השנה כולה, אשר דן בהיבטים תיאורטיים ופרקטיים של ייצוג נשים בענייני משפחה, כפי שעולה מהתיקים בפועל, וכן בהיבט הרחב יותר של מעמד האשה;

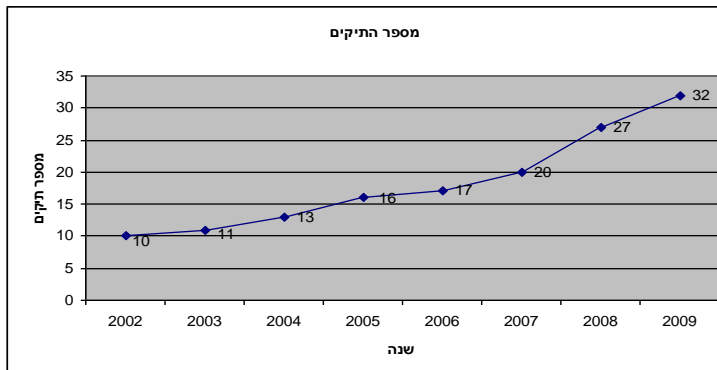
הקליניקה מקדמת את מעמד האשה בחברה בכללותה, על מנת להשיג שוויון אמיתי בין המינים באמצעות המשפט, ובעיקר באמצעות יצירת תקדימים משפטיים והליכי חקיקה בתחום דיני המשפחה. הקליניקה מגישה עתירות לבג"צ בשאלות משפטיות עקרוניות בתחום דיני המשפחה וכן מגישה הצעות חוק ותיקוני חקיקה, שמטרתם קידום מעמדה של האשה בדיני המשפחה. במישור זה פועלת הקליניקה גם בוועדות הכנסת ובמשרדי הממשלה השונים באמצעות דיונים, ניירות עמדה וכנסים. כמו כן מפעילה הקליניקה את פרויקט פא"י (פיקוח, אכיפה וישום), שמתרתו לוודא אכיפה של חוקים בתחום דיני המשפחה.

הנתונים שלנו

התיקים שלנו

בשנה החולפת טופלו במסגרת הקליניקה לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה 32 תיקים משפטיים.

כל תיק מורכב מ 3-5 הליכים (לדוג': רכוש, משמורת, מזונות ועוד)

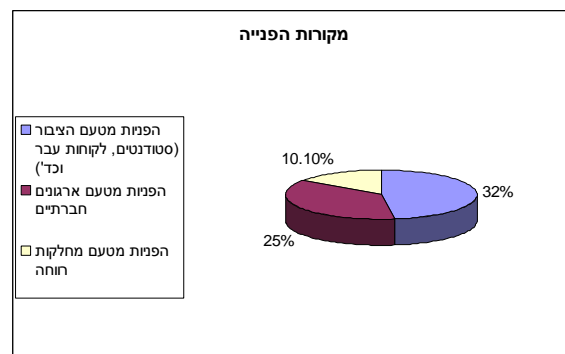
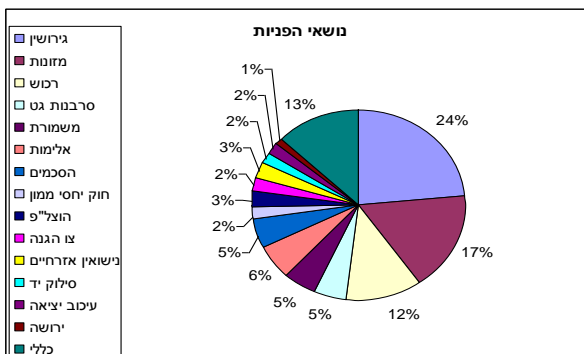
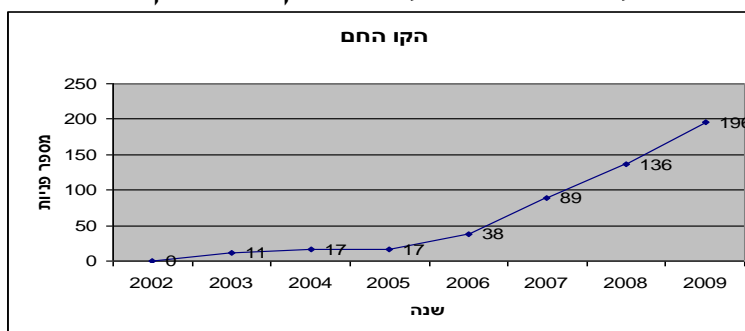

"הקו החם"

מספר הייעוצים אשר ניתנו במהלך השנה במסגרת הקו החם של הקליניקה עמד על 196 פניות. הזמן הממוצע לטיפול בפנייה עומד על כ- חצי שעה וכולל לעיתים קרובות משלוח מסמכים מצד הפונות לעיוננו.

בחלק מהמקרים מוזמנת הפונה לפגישת ייעוץ. חלק מן הפניות מופנות לארגונים אחרים למתן מענה מתאים (למשל במקרים של אלימות במשפחה).

הפניות לקו החם מגיעות ממקורות רבים וכוללות מגוון נושאים בדיני המשפחה כאשר בשנה החולפת חלה עלייה משמעותית בפניות בנוגע להסכמי קדם נישואין.

ההשפעה שלנו

הרחבת סמכויות

הקליניקה מנהלת מאבק כבר מספר שנים במטרה למנוע את הרחבת סמכויות בתי הדין הרבניים בנושאים מהותיים, אשר לא היו עד היום בסמכותם. המאבק מתנהל בשיתוף קואליציית עיקר (הקואליציה הבינלאומית לזכויות העגונה ומסורבת הגט) על ידי השתתפות בדיונים בכנסת, הגשת ניירות עמדה, פגישות עם ח"כים ועוד.

בחודש מאי השנה היה ניסיון נוסף לקדם הצעת חוק בנושא ביזמת שר המשפטים, ועל ידי פעולה נמרצת של הקליניקה וארגונים נוספים הועבר הנושא לבחינה מחודשת של ועדה מיוחדת. להלן קישור לפרוטוקול הדיון בוועדה לקידום מעמד האשה, בו השתתפה פרופ' רות הלפרין-קדרי, ההודעה לעיתונות של הוועדה וכן ידיעות בתקשורת בנושא:

<http://www.knesset.gov.il/protocols/data/rtf/maamad/2009-05-25.rtf>

<http://portal.knesset.gov.il/Com11women/he-IL/Messages/25052009.htm>

<http://www.haaretz.com/hasite/pages/ShArt.jhtml?more=1&itemNo=1088276&contrassID=1&subContrassID=10&sbSubContrassID=0>

<http://www.haaretz.com/hasen/spages/1088192.html>

<http://www.jpost.com/servlet/Satellite?pagename=JPost/JPArticle/ShowFull&cid=1243259515673>

הצעות חוק/פעילות בכנסת

- ✓ הצעת חוק אחת הוגשה לח"כ, ותוגש לכנסת בשבועות הקרובים.
- ✓ שלוש הצעות חוק נבחנו בימים אלו על ידי מספר ח"כים להגשה.
- ✓ חמש הצעות חוק נוספות מצויות בשלבים שונים של הכנה לקראת הנחה על שולחן הכנסת.
- ✓ ישיבות עם נציגי פורום משפחה של לשכת עורכי הדין כחלק משיתוף פעולה בהצעות חוק שונות.
- ✓ השתתפות בישיבות ועדת חוקה חוק ומשפט לגבי הקמת יחידות הסיוע בבתי הדין הרבניים.
- ✓ השתתפות בישיבות ועדות שונות כגון בישיבה בוועדה לקידום מעמד האשה בנושא הרחבת סמכויות בתי הדין הרבניים.
- ✓ פעילות בנושא מינוי דיינים לבית הדין הרבני הגדול.

הפעילות בכנסת השנה הושפעה מפיזור הכנסת, קיום בחירות והקמת קואליציה חדשה. בחודשים אלו לא פעלה הכנסת וכך נעצר תהליך החקיקה של חוקים שהקליניקה הגישה ולא עברו קריאה ראשונה וחוקים נוספים שח"כים התכוונו להגיש אך עדיין לא הוגשו. תהליך החקיקה של חוקים אלו החל מההתחלה.

הבג"צים שלנו

השנה טופלו חמישה בג"צים

- * בג"צ בנושא מירוץ סמכויות בין בימ"ש למשפחה לביד"ר.
- * 2 בג"צים בהצטרפות לארגונים חברתיים אחרים להביא להעלאת התיקון לחוק יחסי ממון בין בני זוג לקריאה שלישית בכנסת ובנושא הגיורים של הרב דרוקמן .
- * 2 בג"צים בנושא העדפה של בית הדין הרבני במתן משמורת על הילדים לאב חרדי על פני האם החילונית ללא התחשבות בטובת הילדים .

שני הבג"צים בנושא הילדים הסתיימו בהצלחה רבה, כאשר בשני המקרים בעקבות הבג"צים חזרו הילדים לחיק אימם.

שני המקרים סוקרו בעיתונות/רדיו ולהלן פירוט קצר של המקרים :

1. שושנה (שם בדוי) נפרדה מבעלה ולאור מצוקתה הקשה, שהו הילדים במשמורת זמנית של האב, עפ"י החלטת בית הדין הרבני האזורי. מומחים מקצועיים וכן מבדקי מסוגלות קבעו את עדיפותה המובהקת של שושנה כמשמורת. בית הדין הרבני השהה במשך שנים קבלת החלטה להעביר את המשמורת לשושנה באופן מיידי וזאת בניגוד לטובת הילדים, כאשר נראה כי המניע לכך הוא העובדה כי שושנה חילונית לעומת אבי הילדים החוזר בתשובה ומחנך אותם במסגרות חינוך חרדיות.

2. ורדה (שם בדוי) נישאה בנישואים כפויים בגיל 16 וחצי והתגרשה כשבתה היחידה הייתה בת שנתיים. במהלך תביעה שהגיש האב להפחתת סכום המזונות, החליט בית הדין הרבני מיוזמתו כי הילדה, אשר גדלה עם אמה במשך 7 שנים, תעבור למשמורת האב אצלו תזכה לחינוך חרדי בניגוד לבית החילוני בו גדלה אצל האם. הילדה נלקחה מהאם בחטף במסדרונות בית הדין הרבני, ללא כל אפשרות פרידה מהאם. האם שצעקה במסדרונות בית הדין- נשלחה למעצר.

הבג"צ בנושא חוק יחסי ממון היה אחד הגורמים המשמעותיים, אשר הובילו לתיקונו של חוק יחסי ממון - החוק שיזמה וקידמה קואליציית עיקר, בה מרכז רקמן נוטל חלק פעיל. שני הבג"צים הנוספים ממשיכים לשנה הבאה.

הסיפורים שלנו

1. טיפול בהעלמות ילד וקביעת הסדרי ראייה

יסמין (שם בדוי) עלתה לבדה ארצה בגיל 16, התגיירה, נישאה בנישואין אזרחיים שמהם נולד ילד. לאחר מס' שנות נישואין בהם התמודדה יסמין עם אלימות נפשית וכלכלית מצד הבעל, החליטה להתגרש. באחת מפגישותיו של הבעל עם הילד, במסגרת הסדרי הראיה, נעלם הבעל עם הילד ולא ענה לטלפונים במשך 48 שעות!! יסמין הגיעה לקליניקה חסרת אונים ומבוהלת. עורכת הדין של הקליניקה מיהרה להגיש בקשה בהולה לצו להשבת הילד ובית המשפט הוציא צו להשבת הילד לאמו שבעקבותיו החזיר האב את הילד. בשל האירועים, הגישה עורכת הדין בקשה לשינוי הסדרי הראיה ובקרום יוגשו בקשות בנושאים נלווים.

2. מאבק לקבלת זכויות כלכליות 1

רקפת (שם בדוי) נישאה לבעלה בשנת 2002. לזוג שני ילדים קטנים. שנות הנישואין לוו בדורסנות ושתלטנות קשה מצד הבעל, נפשית וכלכלית. יחסיהם התדרדרו גם בשל היעדרויותיו הרבות של הבעל מן הבית ועישון גראס על ידי הבעל לעיני הילדים, אשר סירב לחדול מכך חרף הפצרותיה החוזרות ונשנות של האשה. משנפרדו בני הזוג, א' נאלצה ללוות כספים לצורך קיום ילדיה. רקפת הופנתה אלינו כשמצבה הכלכלי בכי רע והיא אובדת עצות. הקליניקה הגישה לבית-המשפט לענייני משפחה תביעות למזונות, משמורת ורכוש, ודרשה במסגרתן בקשות שונות לשמירת זכויותיה וזכויות הילדים.

3. מאבק לקבלת זכויות כלכליות 2

פרח (שם בדוי) היא חוזרת בשאלה- חסידת גור לשעבר, שהתחתנה עם בעלה לפני שבע שנים ונולדו להם שני ילדים. מערכת היחסים בין בני הזוג, שהחלה בשידוך כפוי, התאפיינה בריחוק וחוסר קשר עד אשר פרח מאסה בכך והחליטה להתגרש. בשל הגירושין הוחרמה פרח ע"י קהילתה ומשפחתה. במהלך המו"מ לקבלת הגט ויתרה פרח ויתורים מפליגים ברכוש על מנת לזכות בחירותה וכך מצאה עצמה מתגלגלת ברחובות עם שני ילדים לא קורת גג. הקליניקה התגייסה לעזרתה הן בפן המשפטי בהגשת תביעה לבימ"ש למימוש הסכם הגירושין ולקבלת מעט הזכויות שנתרו לה עפ"י ההסכם והן בהעצמה אישית ובמציאת מקום מגורים, ריהוט ועוד.

4. זכויות בנישואין אזרחיים והתרת נישואין

פלורה (שם בדוי) היא אשה נוצריה אשר נישאה לבן זוגה בנישואין אזרחיים. חודש לפני פנייתה אלינו, נפטר בנם ממחלה קשה. הבעל עזב את פלורה לטובת אשה אחרת, ברח עימה לחו"ל והותיר את פלורה עם דירה עליה רובצת משכנתא וכן עם חובות עצומים. במצב זה, כשהיא שבורה ורצוצה, הגיעה פלורה לקליניקה. עורכת הדין הכינה הסכם גירושין, להבטחת זכויותיה של פלורה לרבות קבלת הדירה וכיום מתנהל מו"מ להחמת הבעל. כמו כן תגיש הקליניקה בקשה להתרת נישואין.

5. מזונות לילדה חסויה

כלנית (שם בדוי) היא אשה, חולת טרשת נפוצה, שהתגרשה מבעלה לפני כשנתיים, בעקבות התעללותו בה. לזוג יש 3 ילדים בגירים, שהצעירה ביניהם היא חסויה (לוקה באוטיזם) והאם ושני הילדים הגדולים מונו כאפוטרופסים, לאחר שהאב ויתר על האפוטרופסות. בהסכם גירושין ויתרה האשה על מזונות הבת החסויה, שכן הבעל התנה בכך את הגירושין. ההסכם אושר ע"י ביהמ"ש לענייני משפחה למעט הסעיף הנוגע למזונות הבת החסויה. במצב זה היא הגיעה לקליניקה, אשר הגישה תביעת מזונות בשם הבת החסויה.

הסטודנטים/ות שלנו

20 סטודנטים/ות טיפלו בתיקים השונים.

הועברו להם 15 שיעורים וזאת מעבר לשני ימי אוריינטציה בתחילת השנה.

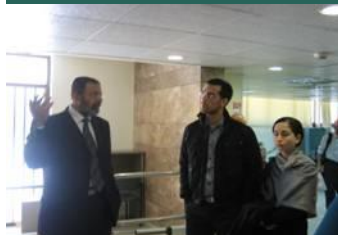
מרצים אורחים נטלו חלק בתוכנית כגון:

- ✓ השופט מנחם הכהן – בימ"ש לענייני משפחה י-ם
- ✓ עו"ד בת-שבע שרמן- שני מנהלת ארגון "יד לאישה"
- ✓ ד"ר טובה ידידיה, ראש תכנית ה-B.A של החוג לעבודה סוציאלית
- ✓ עו"ד סוזן וייס- מנהלת "מרכז צדק לנשים"

במהלך השנה החולפת, התקיימו שלושה סיורים:

- ✓ בבית המשפט לענייני משפחה ברמת גן
- ✓ בבית הדין הרבני האזורי בתל אביב
- ✓ בבית נעם, הוסטל לגברים אלימים

חוג הבוגרים/ות שלנו כולל 111 סטודנטים/ות.

המשפט המבוים השנתי, בהנחייתה של עו"ד נעמה ספראי-כהן, עסק בנושא מזונות אזרחיים לנשים שנישאו כדת משה וישראל.

השופטים במשפט המבוים: כבוד השופטת סביונה רוטלוי (בדימוס) - יו"ר ההרכב, כבוד השופט יצחק עמית וכבוד השופט ישעיהו שנלך, דנו בסוגיה האם גם בישראל ניתן לפסוק לאשה מזונות מהדין האזרחי ודיני החוזים, כפי שכבר קבעו רוב מדינות המערב, וכפי שנקבע לגבי זוגות שנישאו בנישואין אזרחיים.

בקרב, עתידה לצאת חוברת המאגדת את כתבי הטענות אשר נכתבו ע"י הסטודנטים/ות במסגרת המשפט המבוים.

מדברי הסטודנטים/ות...

הסטודנט ברק שוורץ לומד את התואר הראשון במסלול למצטיינים שמשלב גם לימודי תואר שני במשפטים.

ברק הוא סטודנט אכפתי, משקיען, שנותן את כל כולו בעבודתו בקליניקה וליווה את אחד הבג"צים של הקליניקה בנושא מירוץ סמכויות עליו הוא מספר: "בתיק זה אספתי חומרים וכתבתי טיעונים שסייעו לעורכת הדין בניהול הבג"צ והדיונים בו. הסיפור של הלקוחה ריגש אותי מאוד ונתתי בעבודתי את כל הנשמה כי ידעתי שזה ממש דיני נפשות ושזו סוגיה משפטית עקרונית, שזכות הייתה לי לעמוד עליה.

אין ספק שהטיפול בתיק והמפגש עם הלקוחה שמאחורי התיק השפיע עלי ולווה אותי בכל חיי האישיים והמקצועיים."

הפרויקטים שלנו

פרויקט המח"ר - "בצדק ובמשפט בחסד וברחמים" - הושע ב' כא

פרויקט המח"ר הוא פרויקט שבמסגרתו שיתפו פעולה הקליניקה לזכויות נשים במשפחה והמחלקה לעבודה סוציאלית באוניברסיטת בר אילן.

הפרויקט נוצר מתוך הבנה שעל מנת להעניק סיוע משפטי כולל ומעמיק לאוכלוסיות עם בעיות המורכבות גם מקשיים רגשיים נפשיים, יש לשלב בין מקצוע המשפטים לבין מקצוע העבודה סוציאלית.

הפרויקט פעל בשני משורים:

המישור הפרטני, לקוחות של הקליניקה טופלו, אחת לשבוע, ע"י סטודנטית לעבודה סוציאלית, זאת בנוסף לטיפול המשפטי בעניינה ע"י עורכות הדין של הקליניקה.

המישור הקהילתי, נפתחה לפרק זמן קצר קבוצת תמיכה לנשים חד הוריות מהחברה הדתית, שהונחתה ע"י סטודנטית לעבודה סוציאלית קהילתית. הנשים דנו במצוקות המשותפות, כמו גם במציאת פתרונות למצוקות אלה ושאו תמיכה ועידוד ממפגשי הקבוצה. בשני המסלולים, הלקוחות זכו לטיפול הן המשפטי והן הסוציאלי ללא תשלום.

פרויקט פא"י (פיקוח, אכיפה וישום)

בישראל קיימת מערכת חוקים מתקדמת, שפעמים רבות אינה נאכפת. במסגרת פרויקט פא"י נבחר בכל שנה חוק בעל השפעה (ישירה או עקיפה) על נשים בדיני משפחה ונבחנת מידת היישום שלו ואכיפתו על ידי רשויות המדינה. בשנת 2009 התמקד הפרויקט בחוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה-1995. חוק זה מעניק לבתי הדין הרבניים כלים אזרחיים (המגובים בעקרון הלכתי) להטלת סנקציות על סרבני גט אולם, למרבה הצער, בתי הדין הרבניים ממעטים לעשות בו שימוש. בקרוב יצא לאור דו"ח מקיף בנושא.

שיתופי פעולה:

- שיתוף פעולה אקדמי** - עורכת הדין קרן ארקין-חן העבירה במהלך השנה שיעור לתלמידי תואר ראשון בחוג לעבודה סוציאלית. באוניברסיטת תל אביב במסגרת הקורס "חוק, משפט ועבודה סוציאלית" בנושא "תפיסות מגדריות של תפקידי הורות בהליכי משמורת והסדרי ראייה".
- ארגון רוח נשית** - במהלך השנה פנה ארגון רוח נשית, ארגון העוסק בעצמאות כלכלית לנשים נפגעות אלימות- לקליניקה בבקשה להפנות אלינו את כל הנשים שבטיפולן, אשר מתמודדות עם תביעות שונות בדיני משפחה. במסגרת השת"פ ניתן לנשים יעוץ ראשוני ו/או ליווי משפטי ו/או ייצוג משפטי בהתאם לנסיבות העניין.
- מחלקת הרווחה באוניברסיטת בר אילן** - מחלקת הרווחה מפנה לקליניקה עובדות באוניברסיטה, הזקוקות לסיוע משפטי בענייני משפחה. חלק מהנשים נזקקו ליעוץ ראשוני וחלקן ליווי/ייצוג משפטי.

התודות שלנו

תודה לכל הקרנות והתורמים הפרטיים, אשר נדיבותם מאפשרת את פעילות הקליניקה. תודה לעו"ד יוסי מנדלסון, לעו"ד רוברט ליכט-פטרן, לעו"ד עדי שניט, לעו"ד שירי מלכה, לעו"ד נתלי אוחנה-עברי, לעו"ד אריאלה פלד ולעו"ד צחי פנקס על שיתוף הפעולה וסיועם המסור לפעילות הקליניקה.

תודה לכל סגל הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר אילן ובמיוחד לפרופ' אריה רייך-דיקן הפקולטה, לעו"ד מירב גבעון-ראש מינהל הפקולטה, לעו"ד קארין אלהרר-מנהלת הקליניקות, לפרופ' יפה זילברשץ, לד"ר עמיחי רדזינר, לפרופ' אריאל בנדור, לאורי גולדשמידט ולאבשלום שטיינמץ.

העתיד שלנו

הקליניקה לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה מסיימת שנה עתירת פעילות ופירות ומתעתדת גם בשנה הקרובה להרחיב את פעילותה ולהמשיך להלחם למען קידום מעמד האשה בדיני המשפחה ולמען שוויון בין המינים בחברה הישראלית.